

מורה מיתולוגית היתה בירושלים

רבקה אליצור לא היתה רק סופרת ילדים מוכשרת אלא המורה הנערצת שלנו בירושלים הקטנה. פעם ראינו אותה מהלכת עם בעלה, יד ביד, והיתה זאת תמונה של אהבה

רבקה שאול

לפני שנים רבות, בעיצומו של חורף נוקב, עליתי מתל אביב לירושלים במטרה לראיין את פרופסור יהודה אליצור אודות אשתו, שהיתה המורה שלי בכיתות ה' בבית הספר "מעלה" בירושלים. הגעתי אפוא לשכונת רחביה ועליתי לדירה צנועה ויפה, ופגשתי אדם שזקנו מאפיר, חלוש למראה, איש עדין. זכרתי אותו מתקופתי הירושלמית, ומתקופתי ה'בר אילנית', כאשר למדתי אצלו נביאים ראשונים במסגרת קורסי החובה ביהדות. זכרתי אותו כמרצה רב הבעה, ששילב בהוראת התנ"ך גיאוגרפיה וארכיאולוגיה, והתפלמס עם ביקורת המקרא. זכרתי לו לטובה את העובדה שהעביר אותי בסוף השנה, למרות שבנייתו הפרק שלא נלמד (אנסין) התבלבלתי בין שמואל א' לשמואל ב'.

באותם ימים כתבתי היכן שכתבתי, אך דווקא ראיון זה לא נתקבל לדפוס בשל סיבות שנוגעות לפוליטיקה, ואולי גם משום שסופרת הילדים רבקה אליצור לא היתה ידועה כל כך בציבור הישראלי. גנזתי אפוא את המאמר שהוחזר לי ושמרת באהבה שתי תמונות שקיבלתי מיהודה אליצור. באחת מהן נראית אישה צעירה במלוא אימהותה; בשנייה ניבטת נערה בעלת מראה אקזוטי מעט, שערה מוגבה מעל מצחה. מדועת ליזיפיה. ידעתי שיבוא יום ואחלץ את שתי התמונות הללו מחשכת האלבוש.

לפני כמה חודשים, ודווקא בתקופת החגים, כתב עיתונאי ידוע מעיתון ידוע על בית הספר "מעלה" שבו למדתי, ובו התחנכתי אצל רבקה אליצור. בית הספר הזה הפיק מתוכו אנשים מפורסמים למכביר בתחומי הצבא, האקדמיה, העיתונות, הספרות והמשחק. המורים היו משכילים ברמה שהיום אפשר רק לחלום עליה, והשילוב שבין חינוך דתי לתרבות כללית נטה יותר לכיוון התרבות הכללית. אולם בתקופה ההיא לא ידעו דבר על זכויות הילד, והיו מורים שלעיתים נהגו באופן שהיה לגיטימי בעבר, אך אינו מקובל היום, ואף נחשב לפלילי. אותו עיתונאי כתב בעיתונו על בית ספרו, ופירט את מעשיהם של כמה מורים, ואף הזכיר את שמותיהם של המעורבים. המורים הללו, חלקם שוכני עפר וחלקם ישישים מופלגים מן הסתם. ולא אפרט יותר כדי לא להוסיף רעה על רעה.

כאשר קראתי את דבריו חשתי צער רב. לפתע ראיתי לנגד עיניי את המורה רבקה אליצור עומדת לפנינו ומסבירה לנו את הפסוק "בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן". מורים לעתים שוגים במעשיהם, אמרה המחנכת, אולם עלינו לזכור ששאבנו מהם מים. היא דיברה בנימה מתנצלת שמאוד התמיהה אותי, כי לא חשבתי שמישהו ירצה ליידות בה אבנים, ומה פתאום דווקא היא מדברת על שגיאות של מורים. בשל התמיהה הזאת זכור לי שיעור זה היטב, תרתי משמע. צר לי שאותו עיתונאי לא למד אצל אותה מורה. אולי גם זיכרונותיו מבית הספר היו משתנים במשהו. אולי היה בוחר שלא ליידות אבנים, למרות זעמו המוצדק מן הסתם.

קרן ממנה חופש

רבקה אליצור היתה אז אישה גבוהה ויפה בשנות השלושים לחייה, מה שקוראים היום "מורה מיתולוגית". אנתון, הבנות שבכיתה המעורבת, אהבנו להעריץ אותה. למשל, כאשר ראינו אותה במעלה הרחוב, זקופה מאוד מול חום ירושלמי כבד, כאילו קוראת עליו תיגר. ואהבנו את שיעורי התנ"ך והעברית שהיו תמיד מעניינים ורוויי הומור. בשיעור לשון אחד הסבירה את פשר השגיאה בביטוי "ללכת עם שמלה", ותיארה בשבובות אישה הולכת והשמלה מהלכת לידה...

הצירוף של אופי, יופי, שמוחה חיים וכישורי מורה ומוחנכת בלט מאוד באותו בית ספר שבו היו גם מורים שהשכלתם האפילה על הכישרון הדידקטי שלהם.

אזכיר לטובה את דוקטור גולדנסקי, שבספרו של חיים באר "חבלים" נקרא בשם דוקטור גולה (וו שרוקה), כי כך קראנו לו. הוא לימד ביד רמה ומרה ותולדות המוסיקה, ולפעמים היה מבקש מאיתנו לשיר "סולו". אצלו נתתי את ההרצאה הראשונה בחיי, על פרנץ שוברט, ולפעמים הייתי פורטת על הפסנתר שבפינת הכיתה. והיו עוד כמה מורים מעניינים ומוכשרים. אבל לרבקה אליצור לא היה מתחרה.

קרן ממנה חופש. אז טרם דיברו על "לזרום", אך הביטוי הזה מתאים לאישיותה ולאורחותיה. היתה לה הופעה רעננה, בשמלות צבעונין של שנות החמישים, שמהן זכורה לי במיוחד שמלה צהובה בעלת שרוולי כנפיים. היה לה קול סופראן צלול ובוטח, והיא היתה סמכותית אך לא מאיימת.

דברים אלה נכתבים בתקופה של מאבק המורים על כבודם וחזיותיהם, ומעבר לטיעונים הלגיטימיים והחשובים, אני חשה שהרבה אנשים אינם מבינים שהוראה אינה ניתנת לכימות, ודיונים טכניים ב"תפוקות" ו"שיעורים פרונטליים" פשוט אינם ממין העניין. מה שמורה נתון שייך לתחום הנפש והרוח.

ירושלים היתה בעת ההיא קטנה ושקטה, כמעט נטולת כלי רכב פרטיים. את המורים פגשנו ברחובות,

בבתי הכנסת, בבתי הקולנוע ובאולמות הקונצרטים. פעם הלכתי ברחוב עם חברתי, דתיה, שגרה בשכונת כרם אברהם, והיתה זאת שעת ערב מוקדמת, וברחוב צפניה כמדומני ראינו פתאום את המורה שלנו מהלכת עם בעלה, יד ביד, ושניהם היו זקופים ושלוים, והיתה זאת תמונה של אהבה. וכאן המקום להזכיר את הארונה המיוחדת שאפפה את רבקה אליצור, כמי שהתחנתה עם המורה שלה מסמינר "מזרחי".

ואחרי שנים רבות, כשדמותה כל כך מופנמת בי, שמעתי בצער רב על פטירתה, ולאחר תקופת הראיון הזה אמתלה כדי לדבר עליה ולשמוע אודותיה, או שהיה לי חשוב כל כך שכולם יכירו אותה, גם אלה שאינם מהחברה הדתית לאומית. כאשר למדתי אצלה, ידענו כולנו שהיא סופרת, אך לא הייתה לכך משמעות במערכת היחסים היומיומית של מורה ותלמידה; אולם לאחר שנים קראתי לילדיי הקטנים מספריה, ואישיותה קיבלה ממד נוסף.

תמורות השנים אינן מוחקות את "מראות השתייה" הביאליקאיים (ראה "ספיר" לביאליק). פרופסור יהודה אליצור היה כבר בראשית זקנתו, אך כאשר דיברתי איתו ראיתי לפני את הפרופסור התוסס משנות השישים, ואת הגבר הצעיר משנות החמישים אותו ראיתי מהלך לעת ערב עם המורה שלי. מאותו ראיון שרד דף אחד מוקלד במכונת כתיבה "הרנטס בייבי", הדף האמצעי בין שלושה דפים. האחרים עדיין מחכים שאמצא אותם, ולכן אינני זוכרת את השנה,

וק שהיה זה אי שם במערב שבין שנות השבעים לשמונים, ושהיה יום חורף ירושלמי קשה, כמו אותם ימים שמכיר כל ירושלמי.

אישה בעלת הכרה

יהודה אליצור סיפר לי על אשתו. הוא הכיר אותה נילדה, ונהג לשחק איתה ולהביא לה בולים. הילדה גדלה והפכה לעלמה והיתה תלמידתו בסמינר, והם התחננו.

"בבית הכל התנהל על מי מנוחות, וברוח טובה, הודות לאישיות שלה. היא הייתה נלבבת, נשמה חמה,

אדם בעל שאר רוח והבנה לילדים. והם אהבו אותה. כולם. היא ידעה לצייר. לשיר. עסקה גם בסריגה. הלבשה את כולנו סוודרים מפוארים. מפרסום היתה מתרחקת, ולפעמים נאלצתי להסביר לה שזה נחוץ. לפמיניזם התנגדה, אך היתה אישה בעלת הכרה. לא אהבה ללכת לחתונות בהן היתה הפרדה בין גברים לנשים. פעם הלכנו, לשם קוריוז, לאדמו"ר, והיא התרעמה על הרחוק הנשים ממרכז העניינים". רבקה אליצור התנגדה אמנם לפמיניזם, אך גילמה בחייה את ההיבטים החיוביים שבו; והיא הייתה אם לחמישה,

חייה ויצירתה של רבקה אליצור

אורחת" (תשכ"ה), "נחמד מכל ימים" (תשל"ל) ו"הארמון על ההר" (תשמ"ט). אליצור כתבה סיפורים קצרים, שירים ומחזות. חלק משיריה זכו ללחנים. המפורסם בספריה הוא "שלום לך אורחת", שזכה למהדורות רבות ומצוי בבתי רבים. חלק מיצירותיה פורסמו לאחר פטירתה.

סוגה בפני עצמה שיצרה רבקה אליצור היא סיפור או דרמה המבוססים על מדרשי חז"ל. חוקרת ספרות הילדים ד"ר לאה חובב מבחינה בסוגה זאת שני כיווני יצירה: סיפורים שנאמנים לאגדת חז"ל, ולעומתם סיפורים שבהם מהווה המדרש גרעין ליצירה דמיונית. דוגמא לסוג הראשון היא בספרים "על אבות לילדים" ו"ענן במדבר" המכילים עיבודים של אגדות במטרה לקרבם לילדים בגיל הרך. בעיבודים אלה צמודה הסופרת לרוח המקורית של המדרש. השינויים שהיא מכניסה, כמו השמטת שמות החכמים, שימוש בדיבור ישיר ושינויים אחרים, מותאמים להבנתו של ילד. לסופרת מטרה דידיקטית, ובהתאם לשיקוליה החינוכיים היא פוסחת על היבטים שאינם מתאימים לילד הרך. סיפורים אלה כוללים יסודות ריאליסטים שאינם במקור ותוספות שונות.

הסוג השני, כפי שמציינת ומפרטת ד"ר לאה חובב, כולל יצירות סיפוריות ודרמה שמבוססות על מדרש, אך יש בהן פיתוח חופשי. למשל: "אורה ומלאכי השבת" בתוך: "נחמד מכל ימים", ספר המחזות "בלילה ההוא" ועוד (לאה חובב: דרכה של רבקה אליצור בעיבוד אגדות חז"ל לילדים" בתוך: דרך אגדה, ביטאון המרכז להוראת האגדה - מכללת אפרתה. דה. תשס"ד - תשס"ה).

מפעלה הספרותי של רבקה אליצור עדיין מצפה למחקר מקיף, כראוי לו.

רבקה שאול

רבקה אליצור מגלה יכולת הודעות גבוהה עם חיי נפש של ילדים קטנים, אולם המספרות תמיד ניצבת מעבר לגיבוריה, מודעת למצבם, וטומנת בעלילה את המסר המתאים. סיפוריה צבעוניים, ובי דמיון והומור. בין ספריה הרבים: "שלום לך